

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องผลกระทบทางสังคมจากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพาน
เชียงใหม่ – แม่ฮ่องสอน กรณีศึกษา: บ้านแม่เลา ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัย
ได้นำเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

1. แนวคิดการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและผลกระทบทางสังคม (EIA/SIA)
2. แนวคิดการประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์ (SEA)
3. แนวคิดการมีส่วนร่วม
4. แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน
5. แนวคิดการจัดทำแผนยุทธศาสตร์/แผนงาน/โครงการ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดการวิจัย

แนวคิดการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและผลกระทบทางสังคม (EIA/SIA)

แนวคิดการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด การประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งกนกพร
สว่างแจ้ง (2540) ได้ให้ความหมาย ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact) หมายถึง
การเปลี่ยนแปลงสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันของสิ่งแวดล้อมสร้างเป็นสภาพแวดล้อมใหม่ขึ้นมา
โดยสภาพแวดล้อมใหม่ที่สร้างขึ้นอาจจะต่อผลทางด้านบวกหรือด้านลบต่อสภาพแวดล้อมเดิม
ที่เป็นอยู่ก็ได้ขึ้นอยู่กับสภาวะของสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมที่สนใจ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
อาจเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติหรือเกิดโดยมนุษย์สร้างขึ้น ในขณะที่เดียวกับการเปลี่ยนแปลง
สภาพแวดล้อมถึงแม้จะได้รับในสภาวะเดียวกัน แต่ระดับผลกระทบอาจแตกต่างกัน เช่น ระดับเสียง
85 เดซิเบล จะก่อให้เกิดผลกระทบในระดับสูงหากเกิดบริเวณที่พักอาศัย แต่จะเป็นระดับผลกระทบปาน
กลางหรือต่ำหากเกิดในโรงงานอุตสาหกรรม ทั้งนี้ผลกระทบสิ่งแวดล้อมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ
ผลกระทบปฐมภูมิ (Primary Impact) และผลกระทบทุติยภูมิผลกระทบปฐมภูมิ (Primary Impact)
เป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยตรงจากกิจกรรม เช่น การก่อสร้างได้แก่ การก่อสร้างระบบบำบัด
อาคารสถานที่ต่างๆ เป็นต้น ผลกระทบปฐมภูมิจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจาก

กิจกรรมต่างๆที่เกิดภายในพื้นที่ก่อสร้าง เช่นการเปลี่ยนแปลงสภาพการใช้ที่ดิน และระบบนิเวศภายในอาณาเขตพื้นที่ของโครงการ เป็นต้น

ส่วนผลกระทบทุติยภูมิ (Secondary Impact) เป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยทางอ้อมของกิจกรรมอันเนื่องมาจากผลกระทบปฐมภูมิ เช่นการก่อสร้างดั่งที่กล่าวข้างต้นผลกระทบทุติยภูมิที่ตามมาได้แก่ การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน (land use) การเปลี่ยนแปลงประชากร สภาพเศรษฐกิจ-สังคมตลอดจนถึงทรัพยากรธรรมชาติ การศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จากการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ การศึกษาการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม คือการศึกษาเพื่อคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากโครงการ ดังนั้นสิ่งที่ต้องพิจารณาสำหรับการศึกษาคือชนิดโครงการสภาพแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องซึ่งนอกจากต้องใช้ความรู้ทางวิชาการเป็นพื้นฐานแล้วยังมีองค์ประกอบอื่นๆ ในระบบการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมในอันที่จะนำพาให้การประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมบรรลุสำเร็จ

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จำเป็นที่จะต้องรวบรวมระบบสิ่งแวดล้อมเข้าไว้ให้เป็นหมวดหมู่เพื่อความเข้าใจและสะดวกในการศึกษา เรียกว่าระบบทรัพยากรสิ่งแวดล้อมแบ่งเป็น 4 ระบบ (4-tiers system) คือ

ระบบที่ 1 ทรัพยากรทางกายภาพ (Physical Resource) แบ่งเป็น

- 1.1 ทรัพยากรดิน
- 1.2 ลักษณะภูมิประเทศ
- 1.3 ทรัพยากรทางธรณีวิทยา
- 1.4 สภาพภูมิอากาศ
- 1.5 ทรัพยากรน้ำ

ระบบที่ 2 ทรัพยากรทางชีวภาพ (Biological Resource) แบ่งเป็น

- 2.1 ทรัพยากรพืช ป่าไม้
- 2.2 ทรัพยากรสัตว์

ระบบที่ 3 คุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ (Human Use value) แบ่งเป็น

- 3.1 การใช้ประโยชน์ที่ดิน
- 3.2 อุตสาหกรรมและเหมืองแร่
- 3.3 เกษตรกรรม และเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การชลประทานการปลูกป่า
- 3.4 การคมนาคมขนส่ง
- 3.5 น้ำอุปโภค/บริโภค

3.6 ไฟฟ้า

3.7 ระบบระบายน้ำและการควบคุมน้ำท่วม

3.8 มลฝอย

3.9 มลพิษอื่นๆ

ระบบที่ 4 คุณค่าคุณภาพชีวิต (Quality of Life)

4.1 สภาพสังคม-เศรษฐกิจ

4.2 ประชากร

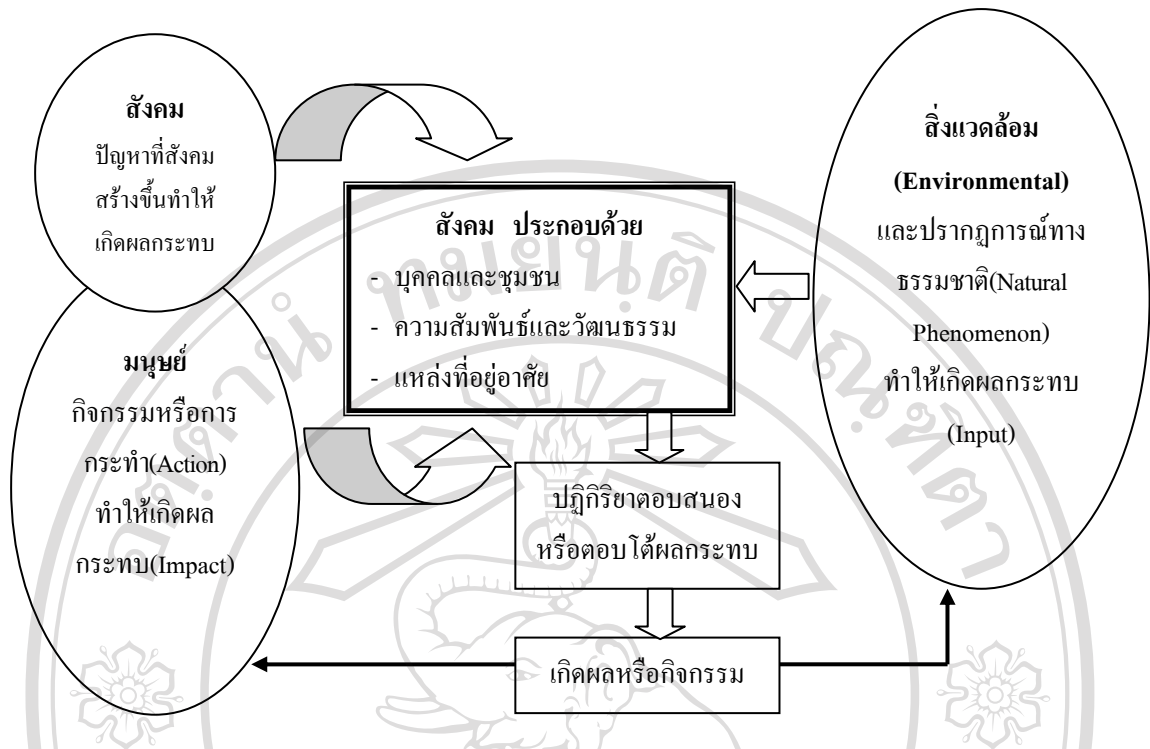
4.3 คุณทรียภาพ

4.4 บริการชุมชน

ความสำคัญของการประเมินผลกระทบทางสังคม

ทวิวงศ์ ศรีบุรี(2541) หลังจากที่ประเทศได้รับการส่งเสริมการพัฒนาในรูปแบบที่เน้นทางด้านเศรษฐกิจและการผลิตเพื่ออุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วและมากมาย ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมก็เกิดตามมา จนปี พ.ศ. 2518 รัฐบาลได้เริ่มให้ความสำคัญอย่างจริงจังในการคุ้มครองและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยมีการออกกฎหมายและจัดตั้งหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อม คือ สำนักคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติขึ้น เพื่อรองรับการควบคุมและแก้ไขปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อม จนถึงปัจจุบันถึงแม้จะมีการนำวิธีการและมาตรการต่างๆ ที่ประเทศพัฒนาทั้งหลายใช้อยู่ เช่น การจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม การกำหนดมาตรฐานคุณภาพต่างๆ มาประยุกต์ใช้เพื่อการนี้ ก็ยังมีจุดบกพร่องและมีปัญหาที่ยังไม่สามารถคุ้มครองและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจำเป็นจะต้องมีการปรับปรุงและแก้ไขตามสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีต่อไป

เดช วัฒนชัยยิ่งเจริญ(2546) การประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment:SIA) นับเป็นการศึกษาและหาแนวทางแก้ไขปัญหาสังคม เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมในทุกด้านและสามารถปรับใช้ในทุวงการ และถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environment Impact Assessment: EIA) ดังนั้นการประเมินผลกระทบทางสังคมมีคุณค่ามาก โดยเฉพาะความเข้าใจมิติทางสังคม วัฒนธรรมและความขัดแย้ง ที่เกิดจากผลกระทบทางสังคม อีกทั้งจากปัญหาทางสังคมในด้านต่างๆ และปัญหาที่มนุษย์มิได้ก่อ อาทิ ภัยพิบัติทางธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์ร่วมกระทำโดยอาศัยประโยชน์จากธรรมชาติ อาทิ การเกษตร ก็สามารถเป็นระบบต้นเหตุที่มนุษย์และสังคมได้รับผลกระทบตามมา ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงผลกระทบทางสังคม

ที่มา : เดช วัฒนชัยยิ่งเจริญ (2546)

ดังนั้น การประเมินผลกระทบทางสังคม (SIA) จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในสังคมไทยทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ซึ่งแรงผลักดันทางเศรษฐกิจทำให้มีโครงการลงทุนและโครงการพัฒนาต่างๆ เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในทุกพื้นที่ของประเทศ ทำให้โครงการพัฒนาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อสังคมท่าผลกระทบต่อด้านอื่นๆ จนทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นในโครงการต่างๆ แม้ในโครงการที่ไม่มีการต่อต้านหรือความขัดแย้ง ก็อาจพบว่ามีผลกระทบทางลบตามมา จึงทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากโครงการพัฒนาไม่คุ้มค่าเท่าที่ควร การประเมินผลกระทบทางสังคมจึงเป็นการคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในชุมชนหลังเกิดการเปลี่ยนแปลงจากการกำหนดนโยบายและโครงการพัฒนาขึ้นในชุมชนนั้น ดังนั้นความสำคัญของการประเมินผลกระทบทางสังคม สรุปได้ ดังนี้

1. การประเมินสังคมเชิงระบบ (The Systematic Approach) ให้เข้าถึงปัญหาสังคมเช่น
 - 1.1 สามารถประเมินการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ทั้งระบบ
 - 1.2 สามารถกำหนดมาตรการ และการติดตามตรวจสอบการเปลี่ยนแปลง รวมถึงการแปลความหมายและการวิเคราะห์ได้
 - 1.3 สามารถเข้าใจผลกระทบ ทั้งผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบได้

1.4 สามารถกำหนดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนที่สำคัญๆ ได้ และสามารถสื่อสารได้

1.5 สามารถจัดลำดับขั้น กำหนดกรอบมาตรการ ทำให้ระยะห่างของผลกระทบทางด้านบวกกับผลกระทบทางด้านลบมีระยะห่างน้อยที่สุด หมายถึง ลดผลกระทบทางลบให้หมดไป และส่งเสริมผลกระทบเชิงบวก

2. เสนอทางออกจากปัญหาของสังคม เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนด้วยความเข้าใจและความตระหนักถึงกันตามดีของชุมชนและบุคคล ดังนี้

2.1 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน และเป็นการมีส่วนร่วมด้วยจิตใจที่เปิดกว้าง

2.2 เตรียมการ กลวิธี เพื่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาของชุมชน

2.3 การนำไปสู่วิถีชีวิตชุมชนบนพื้นฐานเศรษฐกิจและสังคมยอมรับได้

3. ความเข้าใจถึงความต้องการและรูปแบบของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการหรือผลกระทบนั้น ซึ่งนักประเมินจะทราบว่า ใครที่จะได้ประโยชน์จากนโยบายหรือโครงการพัฒนา ใคร ได้รับผลกระทบเชิงลบจากโครงการ สามารถทำให้รู้ถึงกลุ่มประชาชนและความต้องการที่ได้รับผลกระทบของทุกฝ่าย

ดังนั้น การวิเคราะห์ผลกระทบทางสังคม (SIA) มีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยลดโอกาสเกิดความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับประชาชนและชุมชนจากการพัฒนาโครงการต่างๆ

4. ประเภทโครงการหรือกิจกรรม ที่ต้องทำการประเมินผลกระทบทั้ง EIA และ SIA คู่มือแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม(2539) กล่าวว่าในปัจจุบัน พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม 2535 ได้กำหนดโครงการหรือกิจกรรมที่ต้องมีการจัดทำรายงานประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมไว้ 22 โครงการ/กิจกรรม ดังนี้คือ

4.1 เขื่อนเก็บน้ำหรืออ่างเก็บน้ำ ที่มีปริมาณเก็บกักน้ำตั้งแต่ 100 ล้าน ลบ.ม. ขึ้นไปหรือมีพื้นที่เก็บกักน้ำตั้งแต่ 15 ตารางกิโลเมตรขึ้นไป

4.2 การชลประทาน ที่มีพื้นที่การชลประทานตั้งแต่ 80,000 ไร่ขึ้นไป

4.3 สนามบินพาณิชย์ทุกขนาด

4.4 ระบบทางพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการทางพิเศษหรือโครงการที่มีลักษณะเช่นเดียวกับทางพิเศษ หรือระบบขนส่งมวลชนที่ใช้รางทุกขนาด

4.5 การทำเหมืองตามกฎหมายว่าด้วยแร่ทุกขนาด

4.6 นิคมอุตสาหกรรมตามกฎหมายว่าด้วยนิคมอุตสาหกรรมหรือโครงการที่มีลักษณะเช่นเดียวกับนิคมอุตสาหกรรมทุกขนาด

- 4.7 ทำเรือพาณิชย์ที่สามารถรับเรือขนาดตั้งแต่ 500 ตันขึ้นไป
- 4.8 โรงไฟฟ้าพลังความร้อนที่มีกำลังผลิตกระแสไฟฟ้าตั้งแต่ 10 เมกะวัตต์ขึ้นไป
- 4.9 การอุตสาหกรรม
- 4.9.1 อุตสาหกรรมปิโตรเคมีที่ใช้วัตถุดิบ ซึ่งได้จากการกลั่นน้ำมันปิโตรเลียมและ หรือการแยกก๊าซธรรมชาติในกระบวนการผลิตตั้งแต่ 100 ตันต่อวันขึ้นไป
- 4.9.2 อุตสาหกรรมกลั่นน้ำมันปิโตรเลียมทุกขนาด
- 4.9.3 อุตสาหกรรมแยกหรือแปรสภาพก๊าซธรรมชาติทุกขนาด
- 4.9.4 อุตสาหกรรมคลอแอลคาไรด์ โซเดียมไฮดรอกไซด์ กรดไฮโดรคลอริก คลอรีน โซเดียมไฮโปคลอไรด์และปูนคลอไรด์ ที่มีกำลังผลิตสารดังกล่าวแต่ละชนิดหรือรวมกันตั้งแต่ 100 ตันต่อวันขึ้นไป
- 4.9.5 อุตสาหกรรมเหล็กและหรือเหล็กกล้าที่มีกำลังผลิตตั้งแต่ 100 ตันต่อวันขึ้นไป
- 4.9.6 อุตสาหกรรมผลิตปูนซีเมนต์ทุกขนาด
- 4.9.7 อุตสาหกรรมถลุงแร่หรือหลอมโลหะ ซึ่งมีใช้อุตสาหกรรมเหล็กหรือเหล็กกล้าที่มีกำลังผลิตตั้งแต่ 50 ตันต่อวันขึ้นไป
- 4.9.8 อุตสาหกรรมการผลิตเยื่อกระดาษที่มีกำลังผลิตตั้งแต่ 50 ตันต่อวันขึ้นไป
- 4.10 โครงการทุกประเภทที่อยู่ในพื้นที่ที่คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบกำหนดให้เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1 B ทุกขนาด
- 4.11 อาคารที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำ ฝั่งทะเลสาบ หรือชายหาด หรือที่อยู่ใกล้ หรือในอุทยานแห่งชาติหรืออุทยานประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นบริเวณที่อาจจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม อาคารที่มีขนาดความสูงตั้ง 23 เมตรขึ้นไป หรือที่มีพื้นที่รวมกันทุกชั้นหรือชั้นใดในหลังเดียวกันตั้งแต่ 10,000 ตร.ม.ขึ้นไป
- 4.12 การถมที่ดินในทะเลทุกขนาด
- 4.13 การจัดสรรที่ดินเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย หรือเพื่อประกอบการพาณิชย์ จำนวนที่ดินแปลงย่อยตั้งแต่ 500 แปลงขึ้นไป หรือเนื้อที่เกินกว่า 100 ไร่
- 4.14 โรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลที่มีเตียงสำหรับรับผู้ป่วยไว้ค้างคืน (ตั้งแต่ 30 เตียง ขึ้นไป กรณีตั้งอยู่ริมแม่น้ำ ฝั่งทะเลสาบ หรือชายหาด หรือที่มีเตียงสำหรับผู้ป่วยตั้งแต่ 60 เตียงขึ้นไป กรณีโครงการที่อยู่นอกเหนือพื้นที่ดังกล่าว)

4.15 ทางหลวงหรือถนน ซึ่งมีความหมายตามกฎหมายว่าด้วยทางหลวง (ทุกขนาดที่เทียบเท่าหรือสูงกว่ามาตรฐานต่ำสุดของทางหลวงชนบทขึ้นไป โดยรวมความถึงการก่อสร้างทางใหม่เพิ่มเติมจากคันที่มีอยู่) ที่ตัดผ่านพื้นที่ดังต่อไปนี้ 1) พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตห้ามล่าสัตว์ป่าตามกฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า 2) พื้นที่อุทยานแห่งชาติตามกฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ 3) พื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 2 ตามที่คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบแล้ว 4) พื้นที่เขตป่าชายเลนที่เป็นป่าสงวนแห่งชาติ 5) พื้นที่ชายฝั่งทะเลในระยะ 520 เมตร ห่างจากระดับน้ำทะเลขึ้นสูงสุด

4.16 อุตสาหกรรมที่ผลิตสารออกฤทธิ์ หรือสารที่ใช้ป้องกันหรือกำจัดศัตรูพืช หรือสัตว์โดยกระบวนการทางเคมีทุกขนาด

4.17 อุตสาหกรรมที่ผลิตปุ๋ยเคมีโดยกระบวนการทางเคมีทุกขนาด

4.18 โรงแรมหรือสถานที่พักตากอากาศ ที่มีจำนวนห้องพักตั้งแต่ 80 ห้อง ขึ้นไป

4.19 อาคารที่อยู่อาศัย ตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคารที่มีจำนวนห้องชุดตั้งแต่ 80 ห้องชุดขึ้นไป

4.20 โรงงานปรับคุณภาพของเสียรวม เฉพาะสิ่งปฏิกูลหรือวัสดุที่ไม่ใช้แล้ว ตามกฎหมายว่าด้วยโรงงานทุกขนาด

4.21 การพัฒนาปิโตรเลียมทุกขนาด (1) การสำรวจและหรือผลิตปิโตรเลียม (2) ระบบการขนส่งปิโตรเลียมและน้ำมันเชื้อเพลิงทางท่อ

4.22 อุตสาหกรรมประกอบกิจการเกี่ยวกับน้ำตาล (1) การทำน้ำตาลทรายดิบ น้ำตาลทรายขาว น้ำตาลทรายขาวบริสุทธิ์ทุกขนาด (2) การทำกลูโคส ซีโรทอส หรือผลิตภัณฑ์อื่นที่คล้ายคลึงกันที่มีกำลังผลิตตั้งแต่ 20 ตันต่อวันขึ้นไป

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมทางสังคม

สำนักวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม(2549) การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมทางสังคม เป็นการศึกษาและคาดการณ์ผลกระทบทางสังคมของโครงการที่เกิดขึ้นกับคน ชุมชนและวิถีชีวิตของคนในชุมชนซึ่งรวมถึงวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อของคนในชุมชนนั้นๆ พร้อมทั้งนำเสนอมาตรการลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น การทำการศึกษาเพื่อประเมินผลกระทบมีวัตถุประสงค์หลักใน 4 ด้านด้วยกันคือ

1) เพื่อป้องกันและลดผลกระทบในทางลบที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการต่อชุมชนและวิถีชีวิตของชุมชน โดยเฉพาะกับชุมชนดั้งเดิม ชนเผ่า หรือกลุ่มผู้ด้อยโอกาส เช่นคนยากจน ผู้หญิง เด็ก ผู้สูงอายุและคนพิการ ผลกระทบที่โครงการจะต้องศึกษาให้ครอบคลุมคือผลกระทบที่อาจมีขึ้นในด้านสาธารณสุข วัฒนธรรม ความเชื่อและค่านิยมและด้านการจราจรของชุมชน โดยเฉพาะใน

กรณีของชุมชนในเมือง ประเด็นการศึกษาที่โครงการจะต้องให้ความสำคัญค่อนข้างมากคือ ผลกระทบอันเนื่องมาจากการโยกย้ายถิ่นฐาน การเวนคืนที่ดิน การจ่ายค่าชดเชย การหาทางป้องกันหรือการลดผลกระทบในทางลบนี้จะสามารถช่วยลดช่องว่างและความเสี่ยงต่อการเกิดความขัดแย้งหรือการเผชิญหน้าระหว่างกลุ่มของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

2) เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาทางเลือกของโครงการและการปรับเปลี่ยนโครงการให้สอดคล้องกับสภาพชุมชนและสังคมในพื้นที่

3) เพื่อให้ผู้ตัดสินใจโครงการพิจารณาว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นเป็นที่ยอมรับได้และคุ้มค่ากับประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากโครงการหรือไม่

4) ผลการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมทางสังคม สามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาขีดความสามารถเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการได้มากขึ้น

แนวทางการกำหนดมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมทางสังคม

ในกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมนั้น องค์ประกอบหลักอย่างหนึ่งของการประเมินคือข้อเสนอแนะมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบในด้านต่างๆโดยทั่วไปแล้วแนวทางของโครงการในการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมทางสังคมหลักๆประกอบด้วย

1) ความพยายามหลีกเลี่ยง หรือลดโอกาสที่จะต้องโยกย้ายถิ่นฐานของชุมชน

หากเป็นไปได้โครงการควรพิจารณาทางเลือกที่เป็นไปได้อื่นๆและหากหลีกเลี่ยงไม่ได้ต้องให้ความช่วยเหลือผู้ถูกอพยพให้สามารถคงระดับมาตรฐานชีวิตความเป็นอยู่ ความสามารถในการเพิ่มรายได้และระดับผลผลิตของพวกเขาให้อยู่ในระดับเดิมหรือในระดับที่ดีขึ้น พยายามสนับสนุนให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินการโยกย้าย การให้ความช่วยเหลือนี้จะครอบคลุมถึงผู้ที่ได้รับผลกระทบที่มีปัญหาที่ดินทางกฎหมายด้วย มาตรการจะรวมถึง การโยกย้ายทางกายภาพ การสูญเสียที่ดินและการสูญเสียโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทรัพยากร การถูกจำกัดในการเข้าถึงพื้นที่สวนหรือเขตคุ้มครองของรัฐ

2) การเตรียมแผนและงบประมาณอย่างเพียงพอในการป้องกันและลดผลกระทบ

แผนการลดผลกระทบนี้จะต้องมีการดำเนินการหารือกับประชาชนและชุมชนที่ได้รับผลกระทบอย่างใกล้ชิดงบประมาณในการทำแผนและการหารือกับชุมชน จะต้องรวมอยู่ในงบประมาณของโครงการและการจ่ายค่าชดเชยควรมีการทำก่อนที่จะเริ่มก่อสร้างหรือดำเนินโครงการ สำหรับแผนการป้องกันและลดผลกระทบในด้านอื่นๆ นั้นก็ควรที่จะมีการจัดทำอย่างใกล้ชิดกับชุมชนที่ได้รับผลกระทบและผู้เกี่ยวข้องและต้องมีการจัดงบประมาณที่เพียงพอสำหรับเรื่องนี้เช่นกัน แผนการลดผลกระทบจากการโยกย้ายและการเวนคืนที่ดินนั้นจะต้องปฏิบัติตามแนวนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมกรณีมีการโยกย้ายถิ่นฐานและมีการจ่ายค่าชดเชย

3) การดำเนินการและการติดตามแผนการป้องกันและลดผลกระทบอย่างมีส่วนร่วม

การดำเนินการและการติดตามผลการป้องกันและลดผลกระทบเป็นปัจจัยสำคัญที่จะสร้างความมั่นใจว่าได้มีการดำเนินการอย่างเพียงพอในการป้องกันและลดผลกระทบทางลบที่ได้คาดการณ์ไว้ โครงการควรจะสนับสนุนให้ชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการติดตามและประเมินผลดังนี้

4) การให้ข้อมูลข่าวสารและการหารือกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมทางสังคมจะต้องใช้เทคนิคการมีส่วนร่วมในหลายรูปแบบทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของโครงการและสภาพการณ์และแนวความคิดของชุมชนการหารือเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่มีความหมายอย่างแท้จริงนั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะช่วยให้แน่ใจว่ามาตรการแก้ไขผลกระทบนั้นเพียงพอสามารถทำได้จริง และเป็นที่ยอมรับของชุมชน การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารและการให้ข้อมูลในระยะเวลาที่เหมาะสมเกี่ยวกับโครงการอย่างต่อเนื่องก็เพื่อจะช่วยให้ผู้มีส่วนได้เสียสามารถให้ข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะช่วยในการประเมินความเสี่ยงและกำหนดตัวชี้วัดการดำเนินการที่เป็นจริง และได้รับการยอมรับ กระบวนการให้ข้อมูลข่าวสารนั้นจะทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักของโครงการได้รับรู้และเข้าใจถึงวัตถุประสงค์และองค์ประกอบหลักของโครงการตั้งแต่ในระยะเริ่มแรกของโครงการ

หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมทางสังคม

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมทางสังคมมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ผู้เสนอโครงการสามารถเข้าใจสถานการณ์ของชุมชน วิถีชีวิต ความเป็นอยู่และความคิดเห็นของชุมชนต่อโครงการที่เสนอ ตลอดจนการแสวงหาแนวทางในการลดผลกระทบที่สอดคล้องกับสภาพการณ์และความคิดเห็นของชุมชนนั้นๆ ฉะนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในการรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการ การให้ข้อคิดเห็น ข้อห่วงใยของผู้มีส่วนได้เสียรวมทั้งข้อเสนอแนะในการลดผลกระทบนับเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญของกระบวนการประเมินผลกระทบที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และจะช่วยทำให้กระบวนการศึกษาเกิดความชัดเจนในการจัดลำดับความสำคัญในเรื่องต่างๆ ทางสังคม ในการจัดเก็บข้อมูลการวิเคราะห์ การประมวลข้อมูลทางสังคม ตลอดจนความชัดเจนในการประเมินความเสี่ยงของโครงการในระยะต้น

ในช่วงของการทำการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้น จะมีการกำหนดกลุ่มต่างๆ ในชุมชนที่อาจได้รับผลกระทบทั้งในทางตรงและทางอ้อม ประเด็นทางสังคมในภาพรวม และประเด็นเฉพาะที่อาจเกิดขึ้นกับกลุ่มในชุมชน รวมทั้งกำหนดแนวทางการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียตลอดการทำงาน of โครงการ การมีส่วนร่วมของประชาชนโดยเฉพาะในช่วงของการหารือกับ

ผู้มีส่วนได้เสียนี้ อาจมีการหยิบยกประเด็นใหม่ๆหรือประเด็นทางเลือกอื่นที่สามารถนำมาใช้ในการปรับโครงการหรือกระบวนการตัดสินใจของโครงการได้

แนวทางการจัดทำการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมทางสังคมแบบมีส่วนร่วม

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมทางสังคมแบบมีส่วนร่วมควรมีแนวทางและขั้นตอนการทำงานในลักษณะเดียวกันกับการทำการประเมินผลสิ่งแวดล้อมทางสังคมตามที่สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ร่วมกับสถาบันนโยบายศึกษาได้กล่าวไว้ในคู่มือแนวทางการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมทางสังคม 2539 ซึ่งสามารถแบ่งเป็น 6 ขั้นตอนหลักได้ ดังนี้คือ

1. การสรุปลักษณะโครงการ ประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับเหตุผลของโครงการ ข้อมูลการดำเนินการโครงการ และหน่วยงานที่รับผิดชอบ
2. การสำรวจทางสังคมเบื้องต้น ประกอบด้วยการประมวลข้อมูลเอกสารจากแหล่งข้อมูลต่างๆ และการประเมินสภาพสังคมอย่างเร่งด่วนเพื่อตรวจสอบความทันสมัยของข้อมูล และเพื่อหาข้อมูลลักษณะเด่นของชุมชน
3. การตั้งข้อสังเกตผลกระทบทางสังคม โดยศึกษาความสัมพันธ์และความสอดคล้องระหว่างข้อมูลลักษณะโครงการกับข้อมูลประชากร เศรษฐกิจและกายภาพของชุมชนและข้อมูลลักษณะเด่นของชุมชน นอกจากนี้ผู้ศึกษา还应当ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโครงการและคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ธรรมชาติสุนทรียภาพ
4. การคาดการณ์ผลกระทบเบื้องต้น โดยการจัดทำตารางคาดการณ์ผลกระทบ อันประกอบด้วยกิจกรรมและระยะเวลาของการดำเนินกิจกรรมต่างๆของโครงการควบคู่กับการคาดการณ์ถึงผลกระทบ ผู้รับผลกระทบ ลักษณะผลกระทบ และมาตรการลดผลกระทบและนำตารางนี้ไปหารือกับชุมชนในพื้นที่
5. การสร้างข้อมูลพื้นฐานของโครงการ โดยการเก็บข้อมูลที่จะแสดงถึงสถานะในอดีตและปัจจุบันของชุมชนและ โอกาสของชุมชนในกรณีที่ไม่มีโครงการ
6. การประเมินผลกระทบ ผู้ศึกษาจะประเมินว่าผลกระทบต่างๆ ที่ได้คาดการณ์ไว้ มีโอกาสจะเกิดในขอบเขตและมีลักษณะความรุนแรงที่ได้คาดการณ์ไว้หรือไม่ ทั้งนี้โดยพิจารณาจาก baseline data ที่ได้ประมวลไว้ และการศึกษาวิเคราะห์เพิ่มเติม และการประเมินผลกระทบทางสังคมในด้านต่างๆ เช่น การเปรียบเทียบชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการในกรณีที่มีและไม่มีโครงการ

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2541) การประเมินผลกระทบทางด้านสังคมเป็นการตรวจสอบความเหมาะสมหรือความรุนแรงของเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดไว้ล่วงหน้าทางสังคมใน 3 ลักษณะ

1. กระบวนการประเมิน/คาดการณ์ล่วงหน้า ถึงผลลัพธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่น่าจะเกิดจากนโยบาย การปฏิบัติการพัฒนาโครงการเฉพาะในบริษัทของระดับชาติ รัฐ จังหวัด หรือท้องถิ่น

2. ผลลัพธ์ที่เปลี่ยนแปลงวิถีประชา ชีวิต การทำงาน การละเล่นที่สัมพันธ์ต่อกัน และกันที่สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกชุมชนนั้นๆ

3. ผลกระทบทางวัฒนธรรม กระทบต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีประชา ค่านิยมระบบความเชื่อของคนที่ใช้เป็นแนวทางดำเนินชีวิตในสังคม

การประเมินผลกระทบทางสังคมให้ทิศทางด้านต่างๆ ดังนี้

1. ความเข้าใจจัดการ และควบคุมการเปลี่ยนแปลง
2. พยากรณ์ผลกระทบที่อาจจะเกิดจากยุทธวิธีการเปลี่ยนแปลง
3. การจำแนก ปรับปรุง และปฏิบัติแผนยุทธศาสตร์ที่ล้มเหลว เพื่อลดผลกระทบทางสังคม
4. พัฒนา/ดำเนิน แผนการที่ช่วยจำแนกผลกระทบทางสังคม ที่อาจจะเกิดขึ้นในฐานะเป็นผลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
5. พัฒนากลไกการประเมินผล
6. ประเมินผลกระทบทางสังคมที่เกิดจากโครงการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและนโยบายของรัฐ เป็นต้น

สรุปประเด็นหลักๆ ของแนวทางการประเมินผลกระทบทางสังคม Lang และ Armou (1981 อ้างใน สถาบันนโยบายการศึกษา, 2539) ได้ดังนี้

กรอบวิธีการวิจัยสำหรับการประเมินผลกระทบทางสังคม (SIA)

คาดการณ์ ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่คาดว่าจะเกิดขึ้นการเปลี่ยนแปลงที่คาดว่าจะมีต่อประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการ และทางเลือกต่างๆของโครงการ

ประเมิน ความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงที่คาดว่าจะเกิดต่อและกลุ่ม โดยคำนึงถึงสภาพการณ์ทางสังคมที่กลุ่มเหล่านั้นมีประสบการณ์อยู่ในปัจจุบันที่เป็นไปในอนาคต และสภาพการณ์ทางสังคมที่พวกเขาปรารถนา ทั้งนี้โดยพิจารณาถึงมาตรการในการลดผลกระทบนั้น

การประเมินผล เพื่อดูว่าโครงการที่เสนอนั้นจะได้รับการยอมรับโดยทั่วไป หรือมีผลกระทบรุนแรง ตลอดจนเปรียบเทียบทางเลือกแต่ละทาง

จากการศึกษาแนวคิดผลกระทบทางสังคมสามารถสรุปได้ว่า การศึกษาผลกระทบทางสังคมให้ความสำคัญกับผลกระทบที่เกิดขึ้นภายในชุมชน รวมถึงการคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอันเกิดจากกิจกรรมหรือโครงการบางอย่าง ซึ่งหากการเปลี่ยนแปลงนั้นชุมชนสามารถตั้งรับ และหาทางออกได้อย่างเหมาะสม ผนวกกับการให้ความร่วมมือของคนภายในชุมชนในการตระหนักถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชน ชุมชนก็สามารถปรับตัวให้เข้ากับการพัฒนาที่เกิดขึ้นและอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

แนวคิดการประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์ (SEA)

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์ หรือ SEA ซึ่งย่อมาจาก Strategic Environmental Assessment นั้นเป็นระบบ/กระบวนการที่ใช้สำหรับการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมของนโยบาย แผนงาน หรือโปรแกรม รวมทั้งข้อเสนอทางเลือก โดยจัดทำเป็นรายงานเสนอผู้บริหาร เพื่อประกอบการตัดสินใจโดยเปิดโอกาสให้สาธารณชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Theriveletal.,1994) โดยทั่วไปแล้ว SEA จะเป็นเครื่องมือที่ดำเนินไปคู่ขนานกับกระบวนการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ในระดับของนโยบาย แผนงาน หรือโปรแกรมการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. เป็นกระบวนการที่ใช้ในการคาดการณ์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากการดำเนินนโยบาย แผนงาน หรือโปรแกรมนั้นๆ ซึ่งความสำคัญนี้ถือได้ว่าเป็นข้อสำคัญที่ทำให้ SEA มีความแตกต่างจาก EIA ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ในระดับโครงการ
2. เป็นกระบวนการที่มีการดำเนินการก่อนที่จะมีการตัดสินใจในนโยบาย แผนงานหรือ โปรแกรม นั้น ๆ จึงทำให้การพิจารณา SEA มีความยืดหยุ่นสูง
3. เป็นกระบวนการที่มีการพิจารณาและเสนอแนะทางเลือก รวมทั้งคาดการณ์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมในแต่ละทางเลือกนั้น ๆ เพื่อหาแนวทางที่ ดี ที่สุดที่จะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดและมีผลกระทบสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด
4. สาธารณชนสามารถมีส่วนร่วม โดยลักษณะการมีส่วนร่วมอาจดำเนินการหลายวิธี เช่น การได้รับทราบข้อมูลข่าวสาร การปรึกษาหารือ การร่วมให้ ความเห็นในขั้นตอนการกำหนดขอบเขตการศึกษา หรือการพิจารณาทางเลือกซึ่งรวมทางเลือกการไม่พัฒนานโยบาย

แผนงาน และโปรแกรม หากมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมสูงและไม่มี มาตรการป้องกันแก้ไขที่มี ประสิทธิภาพ เป็นต้น (http://www.onep.go.th/eia/SEA/About_SEA/About_SEA.pdf)

การประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์ (SEA)

การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ การจัดการสิ่งแวดล้อม (Strategic Environmental Plans)

มี 7 ขั้นตอนต่อไปนี้

1. การสรุปข้อมูลลักษณะโครงการ เป็นเงื่อนไขขั้นต้นที่ผู้ศึกษาจะต้องจัดทำ

ข้อมูลลักษณะโครงการที่จะต้องสรุป ดังนี้

- 1) ข้อมูลเกี่ยวกับเหตุผลของโครงการ
 - 1.1) ความเป็นมาของโครงการ
 - 1.2) วัตถุประสงค์ของโครงการ
 - 1.3) ประเภทและขนาดของโครงการ
 - 1.4) งบประมาณโครงการ
 - 1.5) ผลที่คาดว่าจะได้รับ
 - 1.6) ทางเลือกโครงการ (ถ้ามี)
- 2) ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ
 - 2.1) แผนที่ที่ตั้งของโครงการ
 - 2.2) ผังโครงการ การใช้ที่ดิน
 - 2.3) การใช้สาธารณูปโภค ทรัพยากรและแรงงานในพื้นที่และจากภายนอก
 - 2.4) กิจกรรม / กำหนดการก่อสร้าง / การดำเนินงาน
- 3) ข้อมูลเกี่ยวกับหน่วยงานที่รับผิดชอบ
 - 3.1) หน่วยงานเจ้าของโครงการ
 - 3.2) หน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
 - 3.3) ข้อมูลอื่น ๆ ได้แก่ บทความ ข่าว ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ

มติ คณะรัฐมนตรีกฎระเบียบสำคัญที่เกี่ยวข้องกับโครงการ

การสำรวจทางสังคมเบื้องต้น การจัดทำรายงานสำรวจทางสังคมเบื้องต้น ประกอบด้วย

1. การประมวลข้อมูลเอกสารจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น ประชากร สภาพ เศรษฐกิจ สังคม และกายภาพของชุมชนบริเวณที่ตั้งโครงการ
2. การประเมินสภาพทางสังคมอย่างเร่งด่วน (Rapid Social Assessment) เพื่อ ยืนยันตรวจสอบความทันสมัยของข้อมูลเอกสาร และเพื่อหาข้อมูลลักษณะเด่นของชุมชน

3. ความเก่าแก่ต่อเนื้อของชุมชน
4. ความผูกพันของคนในชุมชน
5. สภาวะผู้นำในชุมชน
6. การแบ่งกลุ่มย่อยของคนในชุมชน
7. สภาวะชนกลุ่มน้อยหรือผู้ด้อยโอกาสในชุมชน
8. ความคาดหวังของชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนา
9. ความจำเป็นพื้นฐานของคนในชุมชน
10. ปัญหาสำคัญในชุมชน
11. คุณค่าสำคัญของชุมชน
12. ความสัมพันธ์ของชุมชนกับองค์กรอื่น ๆ
13. ประสบการณ์เกี่ยวกับโครงการพัฒนา
14. การเปลี่ยนแปลงในชุมชนที่ผ่านมา

การตั้งข้อสังเกตผลกระทบทางสังคม พิจารณาความสัมพันธ์ความสอดคล้อง ระหว่าง ข้อมูลลักษณะ โครงการกับข้อมูลประชากร เศรษฐกิจ และกายภาพของชุมชนและข้อมูลลักษณะเด่นของชุมชน เพื่อตั้งข้อสังเกตว่าโครงการมีความสอดคล้องและสัมพันธ์กับลักษณะของชุมชนอย่างไร

การสร้างฐานข้อมูล Baseline data

การสร้างฐานข้อมูล Baseline data ใช้วิธีการเก็บข้อมูล จากการสำรวจเอกสารเพิ่มเติมจากที่ได้ทำในขั้นตอนการประมวลข้อมูลพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลในระดับชุมชน การสำรวจกลุ่มตัวอย่างและการสัมภาษณ์เจาะลึกข้อมูล baseline data จะมีลักษณะต่อไปนี้

1. สภาวะในอดีตและปัจจุบันของชุมชน ได้นำเสนอภาพรวมด้วยข้อมูลเชิงคุณภาพ และข้อมูลเชิงปริมาณเท่าที่จะรวบรวมได้ ทั้งข้อมูลทุติยภูมิ ข้อมูลพื้นฐานของหน่วยงานราชการ และแหล่งอื่น ๆ ข้อมูลจากการทำการประเมินสภาวะสังคมอย่างเร่งด่วน ข้อมูลจากการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก

2. โอกาสของชุมชนในกรณีไม่มีโครงการ อาจศึกษาอ้างอิงได้จากแผนพัฒนา แผนการลงทุน แผนงานสาธารณสุขโลก และการวิเคราะห์ศักยภาพ โอกาสและข้อจำกัดของชุมชน

การประเมินผลกระทบ

1. ประเมินผลกระทบทางสังคมต่าง ๆ ดำเนินการตามแนวทางต่อไปนี้
 - 1.1) เปรียบเทียบชุมชนที่รับผลกระทบจากโครงการในกรณีที่มีและไม่มีโครงการเพื่อฉายภาพกว้างถึงจุดแข็งจุดอ่อน โอกาสศักยภาพและปัญหาของชุมชนในแต่ละกรณี

1.2) แสดงและวิเคราะห์ผลกระทบทางบวกและผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้นแก่คนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน และพิจารณามาตรการลดผลกระทบและปฏิกิริยาของชุมชน

1.3) สำหรับกรณีที่จะต้องมีการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานให้เปรียบเทียบสภาพและโอกาสในชุมชนเดิมกับพื้นที่รองรับใหม่ และมาตรการชดเชย หรือ ลดผลกระทบ ทั้งที่เกิดขึ้นแก่ ผู้ที่อพยพโยกย้ายและผู้ที่อาศัยในพื้นที่รองรับ

1.4) นำเสนอภาพรวมผลกระทบทางบวกและผลกระทบทางลบของโครงการ) การปรับปรุงรายงานผลกระทบทางสังคม

จากการศึกษาแนวคิดการประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์สรุปได้ว่า เป็นกระบวนการที่มีขั้นตอน โดยคำนึงถึงปัจจัยทั้งภายในและภายนอกของชุมชน รวมถึงการคาดการณ์ในอนาคตที่อาจจะเกิดขึ้นในสังคมหรือชุมชนที่จะได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาต่างๆ เพื่อให้ชุมชนได้ตั้งรับกับผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น หรือลดผลกระทบให้ได้รับน้อยที่สุด

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม(2550) จากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) นับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการวางแผน ของประเทศมาเป็นแผนปฏิรูปความคิดและคุณค่าใหม่ของไทย และประสบความสำเร็จเชิงกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเน้น “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา”และใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาคนให้มีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นบูรณาการแบบองค์รวม และเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายในสังคมมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2541) กล่าวสรุปเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้ว่า โดยปกติแล้วการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น ตัวประชาชนจะเป็นผู้ทราบดีว่าเกิดปัญหาอะไรตนเองต้องการอะไร และผลกระทบจากการพัฒนานั้นจะเกิดอะไรกับประชาชนในพื้นที่ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนานั้น จึงก่อให้เกิดผลดีต่อสถานการณ์ที่เป็นปัญหานั้นๆ ในลักษณะที่สามารถวิเคราะห์ปัญหาได้ตรงตามความเป็นจริงเท่ากับเป็นการใช้ทรัพยากรที่จะทุ่มเทลงไปในการพัฒนาอย่างคุ้มค่า เพราะถ้าหากประชาชนได้เกิดความรู้สึกว่าตัวเป็นเจ้าของสิ่งใดแล้ว ก็จะมีสำนึกในการดูแลและรักษาสิ่งนั้นต่อไปด้วย

ชูเกียรติ ลีสุวรรณ (2534 ; 2541) กล่าวว่า แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมเกิดมาจากความเชื่อที่ว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีปัญหา ตระหนักรู้และควบคุมสิ่งแวดล้อมได้ ดังนั้นมนุษย์ไม่ว่าจะอยู่

ห่างไกลเพียงใด จึงควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อชีวิตของเขาเอง นอกจากนั้นแล้ว การมีส่วนร่วมยังช่วยลดปัญหาความแปลกแยก เนื่องจากการนำเข้าสู่สิ่งต่างๆ จากภายนอกเข้าไปใน ชุมชนนั้นด้วย การมีส่วนร่วมไม่ได้หมายความว่าแค่การมีส่วนช่วยเหลือสนับสนุน โครงการ เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงขั้นตอนสำคัญอย่างเช่น การตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการนั้นๆ ด้วย

จากการศึกษาแนวคิดการมีส่วนร่วมสามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการ เรียนรู้ทางสังคมของชุมชนแต่ละชุมชน โดยที่คนชุมชนเห็นความสำคัญของปัญหาหรือสิ่งที่สำคัญ ของชุมชนที่ควรได้รับการแก้ไขหรือดำรงให้คงอยู่ อาจเริ่มจากการร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ลองผิดลองถูกและนำไปสู่การปรับแก้ให้เหมาะสมกับสภาพที่เป็นจริงหรือส่งเสริมให้เกิด กระบวนการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในทุกระดับของชุมชน การศึกษาครั้งนี้ใช้แนวคิดดังกล่าวใน การศึกษาเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในชุมชนอย่างเหมาะสม ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโครงการต่างๆ ที่จะส่งผลการดำรงวิถีชีวิต ทรัพยากรท้องถิ่นและความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน เกิดความร่วมมือในการป้องกันปัญหาที่ อาจเกิดขึ้นในอนาคต ได้อย่างรอบคอบ เพื่อให้ผลกระทบทางลบดังกล่าวให้มีความรุนแรงน้อยที่สุด

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2549) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน มีลักษณะเป็นการพัฒนาที่ เป็นบูรณาการ (integrated) คือทำให้เกิดเป็นองค์รวม (holistic) หมายความว่าองค์ประกอบ ทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่งคือมีดุลยภาพ (balanced) ธรรมชาติแวดล้อมกับเศรษฐกิจจะต้องถูกบูรณาการเข้าด้วยกัน อันนี้คือการบูรณาการ ธรรมชาติแวดล้อมกับเศรษฐกิจ แล้วจะทำให้เกิดสภาพที่เรียกว่า เป็นภาวะยั่งยืนทั้งในทาง เศรษฐกิจและในทางสภาพแวดล้อม การคุ้มครองธรรมชาติแวดล้อม ควบคู่กันไปกับการพัฒนา เศรษฐกิจ ก็คือการผูกสิ่งแวดล้อม (environment) กับการพัฒนา (development) เข้าด้วยกัน การ ทำให้กิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ อันนี้เป็นความหมายที่ซ่อนลึกลงไป ซึ่งเป็นตัวรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน

หลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน (อ้างในอนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์, 2541) มีดังนี้

1) เน้นการเสริมอำนาจให้แก่ชุมชนท้องถิ่นโดยรับผิดชอบตามสิทธิการดูแลรักษา ชุมชนเอง การเข้าถึงและควบคุมการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นและการสร้างวินัยท้องถิ่น และสิทธิ ชุมชนจะต้องได้รับการยอมรับซึ่งฐานะของการพัฒนาที่ยั่งยืน

2) กิจกรรมต่างๆ ควรเป็นไปบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและข้อปฏิบัติตาม ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น สนองตอบต่อความต้องการของชุมชนท้องถิ่น

3) การมีส่วนร่วมจากระดับล่าง ในการคิดริเริ่ม วางแผน ตัดสินใจ ได้รับผลประโยชน์ ประชาชนในท้องถิ่นได้รับการแจ้งข่าวสารข้อมูลปรึกษาหารือเกี่ยวข้องในขั้นตอนการวางแผน นำแผนแปลงมาสู่ภาคปฏิบัติและจัดการ โครงการ

4) ความเสมอภาคทางเพศ

5) สิทธิของคนพื้นเมืองและชนกลุ่มน้อย

6) ความหลากหลายทางชีวภาพและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะในการเข้าถึงและควบคุมทรัพยากรธรรมชาติ

7) ลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอกรวมทั้งเทคโนโลยี การช่วยเหลือและการตลาดอันนำไปสู่การพึ่งพาตนเองและช่วยเหลือตนเองเป็นสำคัญ

แนวทางการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาแบบยั่งยืน สามารถดำเนินการได้ดังนี้

1) ดำเนินการในรูปแบบที่ยึดถือการยอมรับนับถือซึ่งกันและกัน การเรียนรู้ที่ปฏิสัมพันธ์กันและความเสมอภาคระหว่างผู้ปฏิบัติงานร่วมกันฉันท์เพื่อร่วมงาน

2) เน้นการเรียนรู้อย่างเป็นอิสระ ที่สัมพันธ์ต่อกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องโดยไม่มีใครเป็น “ผู้เชี่ยวชาญ” เพราะทุกคนเปรียบเสมือนเป็น “ผู้เชี่ยวชาญ” อยู่แล้ว โดยมีเป้าหมายการทำงานร่วมกันกระบวนกรย่อมสำคัญกว่าเทคโนโลยีและวิธีการ

3) รูปแบบการประนีประนอมระหว่างชาติที่พัฒนาแล้วกับชาติด้อยพัฒนา

4) รูปแบบการสร้างเครือข่ายและสัมพันธ์มิตร เพราะปัญหาในระดับท้องถิ่น

5) รูปแบบการดำเนินงานหลายระดับ เป็นเรื่องราวที่อาศัยมวลชนเป็นศูนย์กลางสำคัญในการพัฒนาและในการเสริมสร้างอำนาจให้แก่บุคคล และชุมชนท้องถิ่นหลายระดับ เช่น ชุมชน สถาบันระดับชาติ และภูมิภาคของโลก ดังนั้นจำเป็นต้องตระหนักให้ทราบว่าคุณลักษณะต่างกัน และต่างกลุ่มย่อมมีทักษะและบทบาทแตกต่างกันด้วย

6) รูปทางเลือกด้านเศรษฐกิจ เป็นการสร้างตัวบ่งชี้ในการพัฒนา เช่น ความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ และการสร้างกลไกทางเลือกใหม่ที่จะก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในระบบการเงินหรืองบประมาณของชาติ

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2543) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การทำให้ชีวิตผู้คนในอนาคตมีชีวิตที่ดีขึ้น มีการสร้างกระบวนการนโยบายที่สนับสนุนการเสริมสร้างความสมบูรณ์ทางสังคมในเชิงปริมาณและคุณภาพที่เพิ่มขึ้นให้แก่อนาคต และเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่นำเอาทรัพยากรทั้งหมดไม่ว่าธรรมชาติ มนุษย์ การเงินและกายภาพมาจัดการเพื่อก่อให้เกิดความมั่งคั่งการอยู่ดีกินดีและความสุขสมบูรณ์ที่เพิ่มขึ้น ซึ่งมีรายละเอียดคือ

มติที่ 1 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่มีดุลยภาพระหว่าง Growth และ Green (สมคิด จาตุศรีพิทักษ์, 2546) กล่าวคือ มนุษย์จะต้องไม่จ้องทำลายหรือพยายามเอาชนะอยู่เหนือธรรมชาติ แต่ควรจะมีการดัดแปลงแก้ไขธรรมชาติบางส่วนเท่าที่จำเป็นเพื่อความเหมาะสมแก่การดำรงชีพเท่านั้น โดยการรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างระมัดระวัง มีการฟื้นฟู สงวนรักษาระบบนิเวศที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ประหยัดที่สุดและเบียดเบียนธรรมชาติให้น้อยที่สุด เพื่อสามารถรักษามรดกทางสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของเราสำหรับชนรุ่นหลังต่อไป

มติที่ 2 ด้านสังคม สิ่งสำคัญคือ การสร้างบรรยากาศแห่งการไม่เบียดเบียน การช่วยเหลือเกื้อกูล ไม่เอาเปรียบกันและเอื้อโอกาสที่แต่ละบุคคลจะพัฒนายิ่งขึ้นไปทั้งในฐานะมนุษย์และในฐานะทรัพยากรมนุษย์ หากการพัฒนาสามารถทำให้เศรษฐกิจเติบโตแต่ทำให้มีช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน จะนำไปสู่ความทุกข์ทางสังคมก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาซึ่งเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน (ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์, 2546)

มติที่ 3 ด้านทรัพยากรมนุษย์ มนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาที่ยั่งยืนบรรลุผล ดังนั้นควรมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งด้านร่างกายและด้านจิตใจ ด้านร่างกายคือ การมีร่างกายแข็งแรง ได้รับปัจจัยขั้นพื้นฐานเพียงพอกับการดำรงชีพ (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2541)

มติที่ 4 ด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อการพัฒนาเศรษฐกิจนั้นสามารถสร้างผลประโยชน์และความรู้บนรากฐานของการพึ่งพาตนเองซึ่งยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงทำให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ประชาชนมีความมั่นคง ปลอดภัยและสามารถพึ่งตนเองได้ (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2545) และเป็นระบบเศรษฐกิจที่มีการเติบโตอย่างมีเสถียรภาพและยั่งยืน กล่าวคือ มุ่งบริหารเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างระบบเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้มีภูมิคุ้มกัน มีกระบวนการผลิตและการบริโภคที่เหมาะสม ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม มีการกระจายความมั่นคงและโอกาสการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เอื้อประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546)

จากแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน ถือเป็นแนวทางในการพัฒนามนุษย์บนพื้นฐานของต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผนวกกับความเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เกิดการบูรณาการระหว่างสภาพปัจจุบันที่ได้รับการพัฒนาจากปัจจัยภายนอกและความมีคุณค่า คุณลักษณะของปัจจัยภายในท้องถิ่นมาประยุกต์ให้เกิดความเหมาะสมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การจัดการ

ทรัพยากรธรรมชาติและเทคโนโลยี ให้เกิดความเกือกล้นระหว่างมนุษย์ในปัจจุบัน อนาคตและธรรมชาติอย่างสมดุล และก่อให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

แนวคิดการจัดทำแผนยุทธศาสตร์/แผนงาน/โครงการ

การจัดทำแผนยุทธศาสตร์/แผนงาน/โครงการ เป็นกระบวนการกำหนดทิศทางในอนาคต โดยกำหนดสภาพการณ์ที่ต้องการบรรลุและแนวทางในการบรรลุบนพื้นฐานของการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างรอบด้านและเป็นระบบ ทั้งนี้ จะต้องสอดคล้องกับศักยภาพของท้องถิ่น และปัญหา/ความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นด้วย

ทั้งนี้ เนื่องจากแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเป็นแผนพัฒนาที่มุ่งไปสู่สภาพการณ์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคต เป็นกรอบในการกำหนดทิศทางการพัฒนาให้มุ่งไปสู่สภาพการณ์อันพึงประสงค์ได้อย่างเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง โดยสามารถจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจึงเป็นการกำหนดทิศทางการพัฒนา ที่ต้องกำหนดถึงสภาพการณ์ที่ต้องการจะบรรลุและแนวทางในการที่จะทำให้บรรลุถึงสภาพการณ์นั้น

การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ดีจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างรอบด้านและเป็นระบบ ทั้งนี้ เพื่อให้แผนยุทธศาสตร์สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและสนองตอบความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง

การวางแผนนั้นมีอยู่ด้วยกัน 2 ส่วน คือ ส่วนแรก เป็นการกำหนดเป้าหมายและแนวทางปฏิบัติ ซึ่งมักจะเรียกกันว่า การวางแผนนโยบาย (Policy Planning) หรือการวางแผนยุทธศาสตร์ (Strategic Planning) ส่วนอีกส่วนหนึ่งคือ การนำเป้าหมายออกไปปฏิบัติ ซึ่งมักจะเรียกกันว่า แผนงาน การวางแผนโครงการหรือการวางแผนการบริหาร (Administrative Planning)

จากการศึกษาแนวคิดเชิงทฤษฎีของการจัดทำแผนยุทธศาสตร์โดยทั่วไปไม่ว่าจะเป็นแนวคิดของ Paine & Naumes, Massie & Douglas, Hellriegel & Slocum, Donnelly และ Gibson & Ivancevich (วิโรจน์ สารรัตนะ. 2542) สามารถสรุปสาระสำคัญของแนวคิดในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ได้ดังนี้

Paine & Naumes (1975) ได้กล่าวถึงการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์องค์การว่า ในองค์การหนึ่ง ๆ นั้น จะมีลำดับชั้นของกฎการปฏิบัติงาน 4 ประการ คือ การกิจ วัตถุประสงค์ นโยบาย และยุทธศาสตร์ โดยกฎดังกล่าวจะมีความสัมพันธ์กันในลักษณะวิถีทางกับจุดมุ่งหมาย (Means-End) ซึ่งองค์ประกอบในลำดับล่างจะส่งผลต่อองค์ประกอบในลำดับที่สูงขึ้นไป ทั้งนี้

1. **พันธกิจ (Missions)** หมายถึง ขอบข่ายการปฏิบัติงานขององค์กร ซึ่งอาจกำหนดรูปของการผลิตและการตลาด หรือในรูปของการบริการหรือลูกค้า

2. **วัตถุประสงค์ขององค์กร (Organization Objectives)** หมายถึง ผล (Results) จุดหมาย หรือเป้าหมาย ที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้น โดยมีพื้นฐานจากภารกิจขององค์กร

3. **นโยบาย (Policies)** หมายถึง แนวทางการปฏิบัติงานอย่างกว้าง ๆ (Broad Guides) สำหรับผู้บริหาร ผู้นิเทศก์ หรือผู้ปฏิบัติงาน เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยวัตถุประสงค์หนึ่งอาจมีได้มากกว่า 1 นโยบาย ขึ้นอยู่กับทรัพยากรทางการบริหารที่มีอยู่

4. **ยุทธศาสตร์ (Strategies)** หมายถึง แนวปฏิบัติหลักที่กำหนดอย่างเจาะจง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร โดยยุทธศาสตร์นี้อาจมีการวางแผนกำหนดไว้ล่วงหน้า หรืออาจตัดสินใจกำหนดขึ้นได้ตลอดระยะเวลา ซึ่งเมื่อรวมกันทั้งหมดแล้วจะเป็นชุดของยุทธศาสตร์โดยรวมทั้งหมด

Massie & Douglas (1981) ได้กล่าวถึงการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ ว่าเป็นกระบวนการกำหนดจุดหมายระยะยาวขององค์กร (Long Range Goals) การเลือกวิถีทาง (Means คือ ยุทธศาสตร์และนโยบาย) เพื่อให้บรรลุจุดหมายนั้น ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากร และการพัฒนาแผนระยะยาวเพื่อบรรลุจุดหมายขององค์กร โดยได้อธิบายว่า

1. **จุดหมายขององค์กร (Goals of Organization)** เป็นจุดมุ่งหมายสุดท้ายที่องค์กรมุ่งบรรลุให้ถึง เป็นพื้นฐานของการวางแผนยุทธศาสตร์

2. **พันธกิจ (Missions)** หมายถึง ขอบข่ายของกิจกรรมที่องค์กรดำเนินอยู่

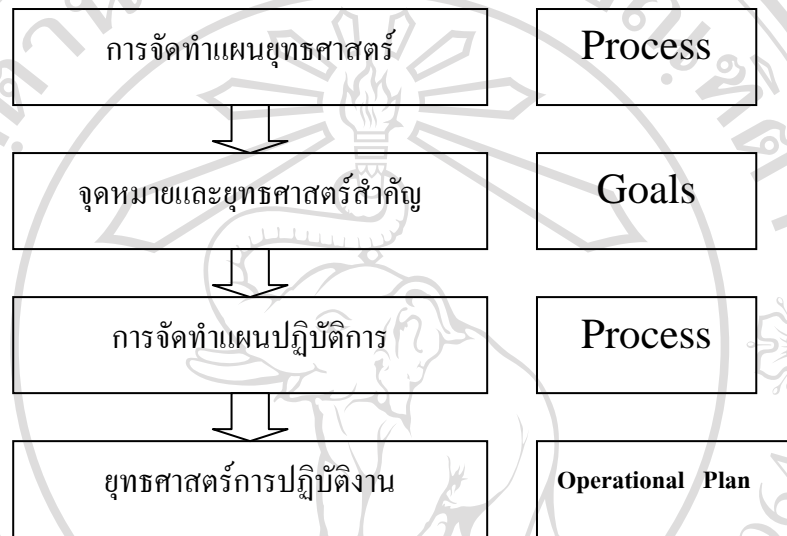
3. **ยุทธศาสตร์** หมายถึง ทิศทางหรือแบบแผนการดำเนินงานในระยะยาวขององค์กร ซึ่งกำหนดขึ้นโดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมภายนอก แต่อาจเปลี่ยนแปลงได้หากสภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลง

นอกจากนี้ Massie & Douglas ยังได้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างยุทธศาสตร์กับนโยบายไว้ กล่าวคือ นโยบายเป็นแนวทางที่กำหนดเพื่อช่วยให้ผู้บริหารสามารถประสานความพยายามในการทำหน้าที่ของสมาชิกภายในองค์กรได้ง่ายขึ้น เนื่องจากมีแนวทางหรือขอบข่ายที่ชัดเจน ไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ หรือทางเลือกอื่น ๆ มากนัก ในขณะที่ยุทธศาสตร์เป็นแนวทางการจัดกิจกรรมขององค์กรให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมภายนอก

Hellriegel & Slocum (1982) ได้กล่าวถึง แผนยุทธศาสตร์ว่า เป็นกระบวนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ระบุธรรมชาติขององค์กร กำหนดจุดมุ่งหมาย และจำแนก ประเมิน และเลือกแนวการปฏิบัติสำหรับองค์กร โดยกระบวนการของแผนยุทธศาสตร์จะก่อให้เกิดปัจจัยป้อนออก (Outputs) ในรูปที่เป็นจุดหมายและยุทธศาสตร์สำคัญเข้าสู่กระบวนการของแผนปฏิบัติการ

(Operational Plan) โดยแปลงจุดหมายและยุทธศาสตร์องค์การเป็นยุทธศาสตร์การปฏิบัติงานที่มีความละเอียดชัดเจนขึ้น ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นเป็นกระบวนการดังนี้

แผนภูมิ 1 แสดงการจัดทำยุทธศาสตร์ตามความหมายของ Hellriegel & Slocum

ความจำเป็นและประโยชน์ของการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์

ทศพร ศิริสัมพันธ์ (2539) ได้กล่าวถึงความจำเป็นของการวางแผนเชิงกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ว่ามีความจำเป็นอย่างมากสำหรับผู้บริหารขององค์การสมัยใหม่ที่มุ่งหวังผลสำเร็จในการดำเนินงาน เนื่องจาก ในปัจจุบันสภาพแวดล้อมของประเทมีการเปลี่ยนแปลงและขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทั้งการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ ฯลฯ ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบทั้งที่เป็นโอกาสและภัยอุปสรรคต่อองค์การ นอกจากนี้ ผู้บริหารขององค์การมีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณาจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งในแง่ของงบประมาณ บุคลากร ตลอดจนเครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ ประกอบกับการขยายตัวและความสลับซับซ้อนขององค์การทำให้ผู้บริหารจะต้องพยายามกำหนดทิศทาง จุดมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ และแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ เป็นเครื่องมือสำคัญของผู้บริหารในการปรับเปลี่ยนองค์กรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อม โดยการวางแผนยุทธศาสตร์เป็นประโยชน์หลายประการต่อการบริหารงานในองค์การต่าง ๆ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ช่วยทำให้ผู้บริหารของแต่ละหน่วยงานหันมาให้ความสนใจอย่างแท้จริงในเรื่องขององค์การมากขึ้น

2. กระตุ้นให้ผู้บริหารทราบถึงปัญหา อุปสรรคตลอดจนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นและเตรียมมาตรการรองรับไว้ล่วงหน้า อันเป็นการลดความเสี่ยงและความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับองค์กร

3. ช่วยทำให้ผู้บริหารเกิดความเข้าใจในธรรมชาติของการดำเนินงานอย่างชัดเจนขึ้น และมองเห็นภาพของการพัฒนางานในอนาคต

4. ช่วยระบุถึงโอกาสและช่องทางในการดำเนินงานในอนาคตให้การปรับเปลี่ยนทิศทางและภารกิจงานขององค์กรเป็นไปอย่างถูกต้อง เหมาะสม

5. ช่วยทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์ แผนงาน/โครงการ และการใช้ทรัพยากรขององค์กรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

6. ช่วยสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องร่วมกันระหว่างสมาชิกขององค์กรและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับทิศทางและการดำเนินงาน ตลอดจนความคาดหวังต่าง ๆ

7. ช่วยก่อให้เกิดการประสานงานและบูรณาการทางความคิดการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นการผนึกกำลังภายในองค์กร

กล่าวโดยสรุป การวางแผนยุทธศาสตร์เป็นการแบ่งสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล เป็นเครื่องมือสำคัญของผู้บริหารในการปรับเปลี่ยนองค์กรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง การทำแผนยุทธศาสตร์เป็นการตอบคำถามหลัก 3 ประการ คือ องค์กรกำลังจะก้าวไปทางไหน (Where are you going?) สภาพแวดล้อมเป็นอย่างไร (What is the environment?) และองค์กรจะไปถึงจุดมุ่งหมายได้อย่างไร (How do you get there?) โดยมีกระบวนการจัดทำแผน คือ (1) การกำหนดภารกิจหลักขององค์กร (Mission Determination) (2) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (Environmental Analysis) (3) การวิเคราะห์สภาพองค์กรภายใน (Organizational Analysis) (4) การกำหนดวัตถุประสงค์ระยะยาวขององค์กร และ (5) การวิเคราะห์และจัดวางกลยุทธ์ขององค์กร เป็นแนวทางในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2547) ศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง พบว่าในภาพรวมทั้งโครงการได้มีการดำเนินการปรับปรุงร่องน้ำด้วยการลดขนาดแก่งในบริเวณชายแดนจีน-เมียนมาร์ และชายแดนเมียนมาร์-สปป.ลาว จำนวน 10 แก่ง เหลืออีก 1 แก่ง ที่ยังมีได้ดำเนินการปรับปรุง ได้แก่ แก่งคอนผีหลวง ซึ่งรัฐบาลไทยเห็นความสำคัญที่จะต้องทำการศึกษา

ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการฯ เพิ่มเติม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ประเทศไทย อาทิ ผลกระทบต่อระบบนิเวศในน้ำและพื้นที่ใกล้เคียง ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ-สังคม ผลกระทบต่อการใช้ที่ดิน ผลกระทบต่อวิถีชีวิต และทัศนคติของประชาชนที่อยู่อาศัยริมฝั่งแม่น้ำโขง ฯลฯ และผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1) ผลกระทบต่อการใช้ประโยชน์ที่ดิน คือ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน เนื่องจากการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงร่องน้ำ อาทิ การพัฒนานิคมอุตสาหกรรม การขยายตัวของพื้นที่อยู่อาศัย และพาณิชยกรรม การก่อสร้างทางเรือและพื้นที่บริการ ฯลฯ หากไม่มีมาตรการเตรียมการรองรับการพัฒนาอย่างเหมาะสม และรอบคอบจะทำให้เกิดความขัดแย้งด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความขัดแย้งระหว่างการอนุรักษ์พื้นที่โบราณสถานกับการพัฒนาย่านพักอาศัย อุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม ในกรณีของอำเภอเชียงแสน และอำเภอเชียงของ รวมทั้งการขยายตัวของเมืองเข้าไปในพื้นที่เกษตรกรรมหรือพื้นที่ชุ่มน้ำ ฯลฯ

2) ผลกระทบต่อการคมนาคม จะเกิดผลกระทบทางบวกต่อการพัฒนาปรับปรุงเส้นทางคมนาคม เพื่อรองรับการขยายตัวของเศรษฐกิจ และความสะดวกในการเดินทางและขนส่งสินค้าทางเรือ สามารถเดินทางได้ตลอดปี

3) การจัดการของเสีย จะมีปริมาณของเสีย/น้ำเสียเพิ่มมากขึ้นจากการขยายตัวของ การขนส่งสินค้า โดยเฉพาะบริเวณท่าเทียบเรือ แต่ไม่เกินขีดความสามารถในการจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่

4) ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ เพิ่มโอกาสในการลงทุนในด้านการขนส่งทางน้ำ การท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมแปรรูปผัก ผลไม้ เพิ่มศักยภาพในการส่งออกสินค้า OTOP ต่อตลาดในประเทศอนุภาคลุ่มน้ำโขง มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะ และวิธีการผลิตทางการเกษตร เพื่อรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจ มีการจ้างงานเพิ่มขึ้น จะมีการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ที่ดินจากเกษตรกรในท้องถิ่นสู่นายทุนจากต่างถิ่น จะเกิดผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจของชุมชนที่พึ่งพาที่ดินริมแม่น้ำโขงจากกิจกรรม/โครงการที่สืบเนื่องจากการปรับปรุงร่องน้ำ การขนส่งสินค้าโดยเรือขนาดใหญ่จะทำให้เกิดปัญหาต่อการใช้ประโยชน์ในลำน้ำโขงของราษฎร ทำให้รายได้เสริมจากการหาปลา และเก็บสาหร่ายไคลลดลง

5) ผลกระทบทางสังคมและวิถีชีวิต คือมี การเพิ่มขึ้นของประชากร ซึ่งเป็นแรงงานต่างถิ่น จะก่อให้เกิดปัญหาต่อการบริหารจัดการแรงงาน สวัสดิการสังคม ยาเสพติดและสุขภาพอนามัย การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนจากสังคมเกษตรกรรม เป็นพาณิชยกรรม อุตสาหกรรมและการบริการ ชุมชนจะใช้ประโยชน์จากแม่น้ำโขงได้น้อยลง ทั้งในด้านของแหล่งอาหาร การทำการเกษตรริมโขง การประกอบพิธีกรรม ประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับลำน้ำโขง

6) ผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว โบราณสถานและวัฒนธรรม มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าสู่พื้นที่มากขึ้น แต่กิจกรรมที่เกิดจากการปรับปรุงเรื่องนี้ ำ เช่น การเดินเรือ และการพัฒนาโครงการต่าง ๆ จะมีผลกระทบต่อพิธีกรรมล่ำปลาบึกที่บ้านหาดไคร้ และการขยายตัวชุมชนทำให้มีผลกระทบต่อแหล่งโบราณสถาน โดยเฉพาะพื้นที่อำเภอเชียงแสน อำเภอเชียงของ และอำเภอเวียงแก่น ดังนั้น ในการดำเนินการต้องมีการเตรียมการวางผังควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเหมาะสม

แสงอรุณ เจริญจันทร์แดง (2540) ศึกษาเรื่องผลกระทบทางสังคมของการอพยพประชาชน เนื่องจากการขยายเหมืองลิกไนต์แม่เมาะ ล่ำหรับโรงไฟฟ้าเครื่องที่ 8 และ 9 อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง พบว่า ชุมชนเมาะหลวงได้รับการอพยพจากการขยายเมือง ำ ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิต ทำให้คนในชุมชนได้รับผลกระทบทางสังคมด้านลบในพื้นที่ใหม่พยายามผลักดันที่จะพัฒนาเป็นชุมชนอุตสาหกรรมและเกษตรธุรกิจ ในขณะที่คนในชุมชนมีศักยภาพและได้รับการผลิตซ้ำเพียงเป็นเกษตรเพื่อยังชีพ ส่งผลให้ชุมชนขาดความพร้อมในการเรียนรู้เรื่องเกษตรธุรกิจและชุมชนอุตสาหกรรมที่ต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอก จากการที่ไม่ได้มีการศึกษาเพื่อเตรียมการ ทำให้มิได้มีการคาดการณ์เรื่องผลกระทบทางสังคมที่ชุมชนจะได้รับจนส่งผลให้ชุมชนเมาะหลวงใหม่ได้รับผลกระทบทางสังคมและส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและการเปลี่ยนแปลงปัจเจกบุคคลและครอบครัว การย้ายชุมชนมาอยู่ที่ใหม่ในด้านการจัดการชุมชนนั้น การไฟฟ้าฝ่ายผลิตไม่มีการทำความเข้าใจถึงประโยชน์ของสาธารณะที่มีต่อคนในชุมชน ทำให้แผนการก่อสร้างที่เกี่ยวข้องพิธีกรรมในการก่อสร้างที่ระบุให้คนในชุมชนเป็นผู้ร่วมในการก่อสร้างนั้นเป็นเพียงการทำพอเป็นพิธี ซึ่งมีแต่รูปแบบพิธีกรรมแต่ขาดเนื้อหา คุณค่าสาระของพิธีกรรม ทำให้ชุมชนเมาะหลวงกลายเป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมที่เปราะบางและต้องใช้เวลาานในการพยายามที่จะทำใหสร่างความสัมพันธ์ทางสังคมดีขึ้น

สุริชัย หวันแก้วและคณะ (2543) ศึกษาเรื่อง ผลกระทบทางสังคมจากการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออกต่อชุมชนท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า บริบทเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศและภูมิภาคนับว่ามีความสำคัญยิ่งต่อการเกิดของโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออก โดยชุมชนเกษตรกรรมที่เลือกศึกษานั้นพบว่า ประการแรก ผลกระทบระยะแรก ได้แก่ การซื้อขายที่ดิน การเปลี่ยนมือของกรรมสิทธิ์ที่ดินมีมาก แม้เป็นเขตนอกนิคมอุตสาหกรรมก็ตาม แรงกดดันที่มีต่ออาชีพเกษตรกรรมเดิมจึงมีมาก ประการที่สอง ยังไม่มีแรงงานอพยพจากถิ่นอื่น มีแหล่งงานอุตสาหกรรมให้ทำในบริเวณไม่ไกลจากหมู่บ้าน ชาวบ้านแต่เดิมอยู่ในภาคเกษตรย้ายเข้าไปทำงานใน โรงงานอุตสาหกรรม ประการที่สาม แม้ว่าพื้นที่บริเวณหมู่บ้านถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่สีเขียว ตามผังเมืองของจังหวัดระยอง ที่ผ่านมามีปลูกพืชยูคาลิปตัส แต่ในสภาพ

จริงนั้นถูกทำลายหมดแล้ว และบางส่วนคาดว่าจะทำสนามกอล์ฟในอนาคต ประการที่สี่ เศรษฐกิจของหมู่บ้านที่ผ่านมามีไม่แตกต่างกันมาก เพราะอยู่ในอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำสวน ทำนา พอมีการขายที่ดินที่เคยทำการเกษตรบางส่วน และบางส่วนได้มีลูกหลานเข้าทำงานที่ในโรงงานอุตสาหกรรม แม้ว่าที่ได้ทำในนิคมอุตสาหกรรมจะมีไม่มากก็ตาม ทำให้ฐานทางเศรษฐกิจและสังคมเริ่มแตกต่างกันมากขึ้น ประการที่ห้า เริ่มมีผลกระทบต่องานท้องถิ่นโดยผ่านผลกระทบจากสิ่งแวดล้อม ป่าชายเลนถูกบุกรุก น้ำเสียและของเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นและส่งกลิ่นรุนแรง น้ำฝนไม่สามารถบริโภคได้จะเพราะคราบน้ำมันจับอยู่เต็มไปหมด ประการที่หก ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับวัดยังคงตามเดิม คือ ชาวบ้านชุมชนผูกพันในฐานะเป็นสถานศาสนา

สถาบันการขนส่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2548) ศึกษาโครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนการดำเนินการตามความตกลงด้านการขนส่งทางถนนระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาการขนส่งผ่านแดนและข้ามแดนของไทยควรใช้ความตกลงระดับภูมิภาค โดยเฉพาะความตกลงอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงว่าด้วยการขนส่งข้ามแดนและกรอบความตกลงอาเซียนว่าด้วยการอำนวยความสะดวกในการขนส่งสินค้าผ่านแดนเป็นกรอบในการพัฒนา เพราะการขนส่งผ่านแดนและข้ามแดนจำเป็นต้องมีความร่วมมือระหว่างกัน โดยมีการแลกเปลี่ยนยอมรับซึ่งกันและกัน และปรับกฎหมายและแนวปฏิบัติให้สอดคล้องใกล้เคียงกัน ภายใต้กรอบความตกลงอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงและกรอบความตกลงอาเซียนฯ ได้บรรจุบทบัญญัติที่ครอบคลุมหลักการและแนวปฏิบัติในการอำนวยความสะดวกการขนส่งผ่านแดนและข้ามแดนไว้ครบถ้วน แต่ประเด็นปัญหาหลักที่อาจเกิดขึ้นคือ การปฏิบัติตามพันธกรณีของบรรดาประเทศสมาชิก ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาและเงินงบประมาณ รวมทั้งการพัฒนาบุคลากรในการดำเนินการให้สำเร็จลุล่วง

จากการศึกษาถึงการดำเนินการในด้านการขนส่งทางถนนระหว่างประเทศจะมีลักษณะการทำงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับหน่วยงานหลายหน่วยงานทั้งในส่วนของกระทรวงคมนาคม และหน่วยงานอื่น ๆ การดำเนินการในการขนส่งจึงต้องมีการทำงานร่วมกันจึงใช้แนวคิดของการปฏิบัติงานร่วมกันขององค์การ (Inter- organization relations :IOR) มาใช้ในการจัดทำแผนการดำเนินงาน ซึ่งการปฏิบัติงานร่วมกันจะก่อให้เกิดการแบ่งงานกันทำตามความชำนาญเฉพาะด้านขององค์การ กระตุ้นให้เกิดการทำงานร่วมกันขององค์การขึ้นและมุ่งเน้นการแก้ไขร่วมกันระหว่างองค์การต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้ความจำกัดของทรัพยากร การบริหารที่มุ่งเน้นเป้าหมายและผลสำเร็จของงานมากกว่าการมุ่งทำตามหน้าที่ ซึ่งการทำงานร่วมกันจะเพิ่มความสามารถในการแข่งขันกับหน่วยงาน แก้ปัญหาในเรื่องอัตราค่าจ้างและค่าใช้จ่ายต่อหัวทางด้านการบริหารได้

สำนักงานบริการเทคโนโลยีสารสนเทศและสิ่งแวดล้อม คณะสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล (2548) ศึกษาโครงการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมในระดับพื้นที่ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจชายแดน จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า

1. ด้านคุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ ประเด็นการใช้ประโยชน์ที่ดิน พบว่าอำเภอแม่สายตามแผนงานโครงการคาดว่าจะใช้พื้นที่ประมาณ 3,000 ไร่ ทำให้เกิดการพัฒนาที่ต่อเนื่องในบริเวณใกล้เคียง ได้แก่ การย้ายเข้ามาของแรงงานทำให้เกิดพื้นที่พาณิชยกรรม และพักอาศัย การสันหนนาการต่างๆ อย่างไรก็ตาม ยังคงมีพื้นที่ดังกล่าวประมาณร้อยละ 25.83 ของพื้นที่ทั้งอำเภอ พื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบจากการพัฒนาคือ พื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำโขง โดยเฉพาะจุดสร้างสะพานข้ามแดนที่จะมีโครงการค้าขาย และสินค้าปลอดภาษี อาจมีการรุกกล้าพื้นที่แหล่งน้ำดังนั้นคาดว่าผลกระทบต่อการใช้ประโยชน์ที่ดิน จะเปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างมากในพื้นที่ที่ใกล้เคียงเขตประกอบการอุตสาหกรรม อำเภอเชียงแสน จะได้รับการพัฒนาและสนับสนุน ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน ประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งในแผนเดิมได้ระบุว่าจะมีการพัฒนาให้เป็นเขตประกอบการอุตสาหกรรม นอกจากนี้ การพาณิชยกรรมมีการเพิ่มขึ้นเล็กน้อย ส่วนการใช้อาคารประเภทอุตสาหกรรมมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโกดังสินค้าจังหวัดและท้องถิ่นต้องการให้เชียงแสน โดยเฉพาะในเขตโบราณสถานเป็นพื้นที่ที่ควรอนุรักษ์ไว้เพื่อการศึกษา การท่องเที่ยวในอนาคต จึงน่าที่จะมีการพิจารณาปรับปรุงผังการใช้ประโยชน์ที่ดินเดิม ที่มีพื้นที่สีม่วงผลกระทบต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินที่คาดว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงในอนาคต คือพื้นที่ที่จะเป็นท่าเทียบเรือแห่งที่ 2 จะมีธุรกิจต่อเนื่อง ได้แก่ โกดังเก็บสินค้าและอำเภอแม่สายไม่พบว่ามีพื้นที่ที่เป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอุตสาหกรรม ในแผนจะมีการพัฒนาเป็นเขตประกอบการอุตสาหกรรมที่เหมาะสมในพื้นที่ได้แก่ อุตสาหกรรมอัญมณี เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงสภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินการจัดหาพื้นที่ขนาดใหญ่โดยเฉพาะในเขตเทศบาลค่อนข้างจะลำบากราคาที่ดินที่สูง และความยากในการจัดหาพื้นที่ที่เหมาะสม จึงควรศึกษาผังเมืองและจัดวางผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน ที่จะรองรับกับการพัฒนา

2. ด้านคุณค่าต่อคุณภาพชีวิต ประเด็นสาธารณสุข พบว่า เมื่อต้องผกผันเป็นเศรษฐกิจชายแดนมลพิษจะมีมากขึ้นทั้งด้านอากาศ กลิ่น และเสียง ที่อาจเกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม จากการจราจร ควันรถยนต์ และรถจักรยานยนต์ประชาชนอาจจะเจ็บป่วยด้วยโรคมุมิแพ้ รวมทั้งโรคที่ยังเป็นภัยสุขภาพของกลุ่มวัยทำงาน และวัยเจริญพันธุ์ คือ โรคมุมิคุ้มกันบกพร่องโรคที่ไม่เคยเกิดขึ้นที่สามอำเภอจะเกิดขึ้น เช่น อัตราการตายที่เกิดเนื่องจากอุบัติเหตุต่างๆ จะอาจจะสูงขึ้น ทั้งอุบัติเหตุทางรถจักรยานยนต์ การจราจรทางบก รวมทั้งทางน้ำ อีกทั้งอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นจากโรงงานอุตสาหกรรม นอกจากนี้พบว่าการลักลอบเข้าราชอาณาจักรไทยของคนต่างด้าว

ยังคงมีอยู่อย่างสม่ำเสมอซึ่งมีอยู่สองประเภท คือ ไปเข้าเข็นกลับ หรือลักลอบทำงานถาวร หรือเป็นทางผ่านในการไปจังหวัดอื่นๆต่อไป และมีปัญหาการปล้นฆ่านายจ้าง การฆ่าชิงทรัพย์ การข่มขืน การตั้งกลุ่มมิจฉาชีพ การลักลอบค้าประเวณี ทำให้การระบาดของโรคภูมิคุ้มกันบกพร่องเพิ่มขึ้น และพาหะนำโรคติดต่อสู่คนไทย โรคที่เคยหายไป จากประเทศไทยแล้วอาจเกิดขึ้นอีกครั้ง ส่วนปัญหายาเสพติด พบว่า ยังเป็นช่องทางในการลักลอบนำยาเสพติดเข้าประเทศ การค้ายาเสพติดสามารถทำได้ง่าย และทางด้านสาธารณสุขการทำให้ทั้งสามอำเภอปลอดยาเสพติดยังคงเป็นปัญหาอยู่

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ว่า การศึกษาผลกระทบทางสังคมจากโครงการพัฒนาต่างๆ นับเป็นสิ่งสำคัญที่จำเป็นต้องมีศึกษาควบคู่กับการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมไม่ว่าโครงการพัฒนานั้นจะก่อให้เกิดผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบก็ตาม นอกจากนี้จะเป็นการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังก่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป้าหมาย ให้ตระหนักถึงความสำคัญและสิทธิอันชอบธรรมของตนเองที่อาจเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโครงการพัฒนาดังกล่าว

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright© by Chiang Mai University
 All rights reserved

กรอบแนวคิดการวิจัย

